

Washing Machine Real-Estate

A man of rather small stature once lived inside a washing machine. It's not always the easiest thing to do, to claim one's height as small, average, or large, since all are conditional and by extent contingent. In this case, the inclusion of the adjective "rather" complicates things even more. While statistics and peer reviews can be proven valuable metrics deciphering what might constitute average height, always dependent on geopolitics, gender-centric discourses, public spheres, and governing bodies, the quantitative confusion that comes along with people of a "rather small stature" is a messy, slippery slope.

He wore a wrinkly blue two-piece suit made of linen and a pair of white sneakers. Both were purchased shortly after he graduated from university, and both still very well useful, even though a couple of years had already passed since they came into the world. Living with stuff has sometimes the potential of getting more complicated than expected. Being a minimalist must be a delight. It's a pity so few people can afford to let things go.

He first moved in a couple of years ago, after patiently waiting his turn on a long waiting list to be afforded a spot inside the washing machine. It wasn't a long time ago that he was let go by his former employer at the Inland Revenue Office, a

service departmentalized after a series of complicated governmental reforms that brought it under the auspices of the Ministry of Finance. As an agency, the ministry didn't enjoy a good reputation, but it was still a good-paying job with all the perks that come with such positions. He was at first given the task to shift through people's tax declarations and look for any incongruities that might allude to minor tax evasion. He was given full authority to pass judgment and decide who gets fined and who can get away with building a garden shed without a proper permit. After a while, he was promoted to supervisor. It all went downhill from there. The amount of paperwork he had to go through to be able to clock out without the sense of impending doom swallowing him whole every time he had to return to the office the next day was a burden too hard to bear. The quality of his work steadily declined; he couldn't keep up with his meetings and the stacks of unfinished reports grew so high that the ceiling inside his office frequently complained of headaches and sore throats.

He tried getting back out there and making some quick money, just to be able to afford a room in one of those cheap motels alongside the eastern highway, near that amusement park. But it wasn't that easy. He tried getting a job behind the counter at a canteen in a local cinema. He always loved that cinema. The seats were dressed in lush pink velvet, the stage was framed by ornate decorative filigree,

and they screened movies by Korean filmmakers he always had a thing for. Astute descriptions of deeply personal worlds always move the harshest of minds, he thought quite often, more than he cared to admit to himself. He made it through the trial period but the scent of burned butter on two-day-old popcorn and the unnecessary friendliness were not his cup of tea. After that, his local job centre found him a job as a coordinator for a small group of Alcoholics Anonymous. He'd have to put together meetings and help people work through their issues and addictions. This was work he deemed proper, with some nice money on the side and moral content, which he desperately craved for, ever since he led large groups and think tanks back at the office. That gig didn't last long either, since he was abruptly thrown out after his boss discovered that he had been hosting the meetings in a bar right down the street from the community center. When confronted he reassured his supervisor that the only reason for that particular setting was proper lighting. He hadn't had a good hair day for weeks, so he needed the pick-me-up when catching his face in the bathroom mirror and the harsh fluorescent light at the centre just wasn't flattering.

His big break came after answering to an ad in a local paper. "Completely sane scientist looks for a testing model for his latest invention: a hugging machine". Never really a people person himself, he thought this could be it; make some quick and rather easy money and finally learn how to properly guard

himself when faced with his fellow humans.

The scientist, a perfectly sane young person from the north of Tripolis, was nothing short of inspired when he first laid his eyes on his new assistant. The experiments were a delight. They would get together and put a raincoat on, sometimes a yellow and blue one, or a green and an orange one, or even a pink and purple one, always two different colors. They would then stand outside in the rain and hug each other, rather tight. It was winter, so they were lucky to be blessed with crappy weather conditions quite often. This allowed them to hug each other under the rain almost three times a week. The coats were made from a material sensitive to pressure underwater, so the scientist was able to record and collect data afterward that made it possible to draft a taxonomy of things, rendering the conditions of the hug readable to the human eye. He wasn't a huge fan of the close encounter at first, as expected. However, it grew on him as time went by. This was the only job in a while that both paid well and provided some form of security, in its most privileged and proven sense, towards human contact. He registered himself on a waiting list to be able to apply for an apartment inside one of these crisp new washing machines. They were all the rage at the time, the model was only recently launched and included more options for prewashing and sensitives you could ever wish for. The competition was as expected quite stiff. The list included war veterans, teachers, lawyers, bakers, and public servants across the spectrum. After a wait of about two months, a time he spent crashing at the scientist's

horrid purple
couch, he was finally invited to a
showing inside a washing machine.

He needed to find a way out of that old place that never became his home. So, he thought and thought, and she planned and planned. One day after the House downtown with the pink plastic tiles and the old wooden ceilings was long gone, and the smell of fresh chlorine was quiet for a change, after the long walks by the seafront became the stuff of nightmares, and the old white house was fucked over by that new grey building, and the little girl rode her dragon up on the sky. He broke out. Stood still for a moment and went on to tell me everything I needed to know.

Wonderful thing. Hikmet spoke of life as a matter of great seriousness. It's a job, an occupation to be served, a full-time contract.

The walls were made of shiny metal in hues of powder blue and the living room was rather spacious for a one-bedroom unit. Even though frowned upon for quite some time, washing machines were quickly becoming a very desirable way of living. With the money he earned during his time at the hugging machine tests, he was able to afford a good chunk of the down payment, which he completed with some extra help from his local bank. They agreed to loan him a small amount, as they were excited with the prospect of the earnings that were to come following the royalties from the invention, which was a big seller. He never bought one of the hugging machines. So, he went ahead and

signed the contract,
and he moved in and spent days gazing
down at socks moving around and underpants flying
through the sky, while robust fields of jeans and
cotton T-shirts with mustard stains braised by his
bedroom window.

Washing Machines are not to be feared. They are the home of the world's most wonderful pink socks. Living in them is a privilege. We might fall on our faces trying to keep up with the speed, depending on the program, of course, if you are doing sensitives or underwear prepare to be yanked from under your feet. It's moving around a bit, isn't it? Makes sense. I mean, however, whenever and wherever we are, we must do our best to run around the washing machine and pick up all the stars that might fall out. Bags of stars coming out of washing machines are a beautiful thing.

After all, that's where the kindest princes are; most of a rather small stature.

Haris Giannouras
21:12, 25.04.23, ICE 1549, Frankfurt – Cologne

Haris Giannouras collaborates closely with artists assuming the role of the writer, curator, producer, teacher. His practice is informed by an inquiry into the metrics of instituting. Currently he is a doctoral candidate at the University of Cologne, runs the program Mortal Astronauts, and teaches at the Academy of Fine Arts Mainz.

Μεσιτικά Πλυντηρίου

Ένας άνδρας μάλλον μικρού αναστήματος ζούσε κάποτε μέσα σε ένα πλυντήριο ρούχων. Δεν είναι πάντα το πιο εύκολο πράγμα, το να ισχυριστείς, δηλαδή, πως το ύψος σου είναι μικρό, μέσο ή μεγάλο, αφού όλα είναι υπό προϋποθέσεις και κατ' επέκταση πιθανά. Στην προκειμένη περίπτωση, η συμπερίληψη του επιρρήματος «μάλλον» περιπλέκει τα πράγματα ακόμη περισσότερο. Κι ενώ στατιστικές και αξιολογήσεις επιστημόνων μπορούν να αποδειχθούν πολύτιμες μέθοδοι μέτρησης για την απο- κρυπτογράφηση του τι μπορεί να συνιστά το μέσο ύψος, εξαρτώμενες πάντα από τη γεωπολιτική, τους έμφυλους λόγους, τις δημόσιες σφαίρες και τα κυβερνητικά όργανα, η ποσοτική σύγχυση που ακολουθεί τους ανθρώπους με «μάλλον μικρό ανάστημα» είναι ένας ζόρικός, επισφαλής δρόμος.

Φορούσε ένα τσαλακωμένο μπλε ντε πιες κοστούμι από λινό και ένα ζευγάρι λευκά αθλητικά παπούτσια. Και τα δύο είχαν αγοραστεί λίγο μετά την αποφοίτησή του από το πανεπιστήμιο, και τα δύο ακόμα πολύ χρήσιμα, παρόλο που είχαν περάσει ήδη μερικά χρόνια από τότε που τα απέκτησε. Το να ζεις με πράγματα μπορεί, μερικές φορές, να γίνει πιο περίπλοκο από ό,τι θα ανέμενε κανείς. Το να είσαι μινιμαλιστής πρέπει να είναι απόλαυση. Είναι κρίμα που τόσο λίγοι άνθρωποι έχουν την πολυτέλεια να ξεφορτώνονται τα πράγματά τους.

Μετακόμισε για πρώτη φορά πριν από κανά δυο χρόνια, αφού περίμενε υπομονετικά τη σειρά του σε μια μακρά λίστα αναμονής για να του παραχωρηθεί

μια θέση μέσα στο πλυντήριο ρούχων. Δεν είχε περάσει πολύς καιρός από τότε που απολύθηκε από τον προηγούμενο εργοδότη του στην Εφορία, μια υπηρεσία που διαμοιράστηκε μετά από μια σειρά περίπλοκων κυβερνητικών μεταρρυθμίσεων που την έφεραν υπό την αιγίδα του Υπουργείου Οικονομικών. Ως οργανισμός, το υπουργείο δεν είχε καλή φήμη, αλλά εξακολουθούσε να αποτελεί μια καλοπληρωμένη δουλειά με όλα τα προνόμια που συνοδεύουν τέτοιες θέσεις. Αρχικά του ανατέθηκε να ελέγχει φορολογικές δηλώσεις πολιτών και να αναζητά τυχόν αποκλίσεις που θα μπορούσαν να παραπέμπουν σε ελάσσονα φοροδιαφυγή. Του δόθηκε πλήρης εξουσία να κρίνει και να αποφασίζει σε ποιον θα του καταλογιστεί πρόστιμο και ποιος μπορεί να τη γλιτώσει χτίζοντας μια αποθήκη στον κήπο του χωρίς την κατάλληλη άδεια. Μετά από λίγο καιρό, προήχθη σε προϊστάμενο. Όλα πήραν την κάτω βόλτα από εκεί κι έπειτα. Ο όγκος της γραφειοκρατίας που έπρεπε να διεκπεραιώσει για να σχολάσει χωρίς να τον καταπίνει η αίσθηση της επικείμενης καταστροφής κάθε φορά που έπρεπε να επιστρέψει στο γραφείο την επόμενη μέρα ήταν ένα βάρος που δεν μπορούσε να αντέξει. Η ποιότητα της εργασίας του μειωνόταν σταθερά· δεν μπορούσε να προλάβει τις συσκέψεις του και οι στοίβες των ημιτελών εκθέσεων είχαν μεγαλώσει τόσο πολύ που το ταβάνι μέσα στο γραφείο του παραπονιόταν συχνά για πονοκεφάλους και πονόλαιμο.

Προσπάθησε να ξαναδοκιμαστεί εκεί έξω και να βγάλει λίγα γρήγορα λεφτά, μόνο και μόνο για να μπορέσει να πληρώσει ένα δωμάτιο σε ένα από εκείνα τα φτηνά μοτέλ κατά μήκος της ανατολικής εθνικής οδού, κοντά στο λούνα παρκ. Αλλά δεν ήταν

τ ό σ ο
εύκολο. Επιχείρησε να δουλέψει πίσω από τον πάγκο ενός κυλικείου σε έναν τοπικό κινηματογράφο. Πάντα του άρεσε αυτός ο κινηματογράφος. Τα καθίσματα ήταν ντυμένα με πλούσιο ροζ βελούδο, η σκηνή πλαισιωνόταν από περίτεχνα διακοσμητικά φιλιγκράν και πρόβαλαν ταινίες Κορεατών σκηνοθετών που πάντα του κινούσαν το ενδιαφέρον. Οι ευφείς περιγραφές βαθιά προσωπικών κόσμων συγκινούν πάντα και τα πιο σκληρά μυαλά, σκεφτόταν αρκετά συχνά, περισσότερο απ' όσο τολμούσε να παραδεχτεί και στον ίδιο. Τελικά τα κατάφερε στη δοκιμαστική περίοδο, αλλά η μυρωδιά καμένου βουτύρου σε άθλιο ποπ κορν δύο ημερών και η περιττή φιλικότητα δεν του άρεσαν. Μετά από αυτό, το τοπικό κέντρο εργασίας του βρήκε δουλειά ως συντονιστής μιας μικρής ομάδας των Ανώνυμων Αλκοολικών. Θα έπρεπε να οργανώνει συναντήσεις και να βοηθάει ανθρώπους να ξεπεράσουν τα προβλήματα και τους εθισμούς τους. Ήταν μια θέση που θεωρούσε πρέπουσα, με κάποια καλά χρήματα στο πλάι και ηθικό περιεχόμενο, το οποίο αποζητούσε απεγνωσμένα, από τότε που ηγούνταν μεγάλων ομάδων όταν ήταν στο γραφείο. Ούτε αυτή η απόπειρα κράτησε για πολύ, αφού τον έδιωξαν απότομα, όταν το αφεντικό του ανακάλυψε ότι φιλοξενούσε τις συναντήσεις σε ένα μπαρ ακριβώς δίπλα στο κοινοτικό κέντρο. Όταν τον ρώτησαν, διαβεβαίωσε τον προϊστάμενό του ότι ο μόνος λόγος που διάλεξε το συγκεκριμένο χώρο ήταν ο υποδειγματικός φωτισμός. Το χτένισμά του δεν του καθόταν καλά εδώ κι εβδομάδες, οπότε χρειαζόταν κάτι να τον τονώσει όποτε έβλεπε το πρόσωπό του στον καθρέφτη του μπάνιου και το σκληρό φως φθορισμού στο κέντρο απλώς δεν ήταν κολακευτικό.

Η μεγάλη του ευκαιρία παρουσιάστηκε αφού απάντησε σε μια αγγελία μιας τοπικής εφημερίδας.

επιστήμονας αναζητά μοντέλο δοκιμής για την τελευταία του εφεύρεση: μια μηχανή αγκαλιάς». Μιας κι ο ίδιος δεν ήταν ποτέ του άνθρωπος που τα πήγαινε καλά με άλλους ανθρώπους, σκέφτηκε ότι αυτό θα δούλευε: να βγάλει γρήγορα και μάλλον εύκολα χρήματα και να μάθει επιτέλους πώς να προστατεύει σωστά τον εαυτό του όταν έρχεται αντιμέτωπος με τους συνανθρώπους του.

Ο επιστήμονας, ένας εντελώς λογικός νέος από τη βόρεια Τρίπολη, δεν ήταν τίποτα λιγότερο από ενθουσιασμένος όταν πρωτοείδε τον νέο του βοηθό. Τα πειράματα ήταν μια απόλαυση. Βρίσκονταν μαζί και φορούσαν αδιάβροχα, άλλοτε ένα κίτρινο κι ένα μπλε, ή ένα πράσινο κι ένα πορτοκαλί, ή ακόμα κι ένα ροζ κι ένα μοβ, πάντα δύο διαφορετικά χρώματα. Στη συνέχεια στέκονταν έξω στη βροχή και αγκαλιάζονταν, αρκετά σφιχτά. Ήταν χειμώνας, οπότε ήταν τυχεροί που είχαν την ευλογία να έχουν αρκετά συχνά άθλιες καιρικές συνθήκες. Αυτό τους επέτρεπε να αγκαλιάζονται κάτω από τη βροχή σχεδόν τρεις φορές την εβδομάδα. Τα παλτό ήταν φτιαγμένα από ένα υλικό ευαίσθητο στην πίεση κάτω από το νερό, οπότε ο επιστήμονας ήταν σε θέση να καταγράψει και να συλλέξει δεδομένα στη συνέχεια, τα οποία του έδωσαν τη δυνατότητα να συντάξει μια ταξινόμηση των στοιχείων που καθιστούσαν τις συνθήκες της αγκαλιάς κατανοητές στο ανθρώπινο μάτι. Δεν απολάμβανε ιδιαίτερα τις στενές επαφές αρχικά, όπως ήταν αναμενόμενο. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου τού άρεσε όλο και περισσότερο. Αυτή ήταν η μόνη δουλειά εδώ και καιρό που αμειβόταν καλά και παρείχε κάποια μορφή ασφάλειας, με την πιο προνομιακή και αποδεδειγμένη έννοια, όσον αφορά την ανθρώπινη επαφή. Μπήκε σε μια λίστα αναμονής για να μπορέσει να κάνει αίτηση για ένα διαμέρισμα μέσα σε ένα από αυτά τα ολοκαίνουργια πλυντήρια ρούχων. Ήταν πολύ της μόδας εκείνη την εποχή, το μοντέλο είχε μόλις πρόσφατα κυκλοφορήσει και περιλάμβανε περισσότερες επιλογές για πρόπλυση

κ α ι

ευαίσθητα απ' όσα θα μπορούσε να ευχηθεί ποτέ κανείς. Ο ανταγωνισμός ήταν, όπως αναμενόταν, αρκετά σκληρός. Ο κατάλογος περιλάμβανε βετεράνους πολέμου, δασκάλους, δικηγόρους, αρτοποιούς και δημόσιους υπαλλήλους από όλο το φάσμα. Μετά από μια αναμονή περίπου δύο μηνών, διάστημα που πέρασε κουβαριασμένος στον φρικτό μοβ καναπέ του επιστήμονα, προσκλήθηκε επιτέλους σε μια επίδειξη μέσα σε ένα πλυντήριο ρούχων.

Έπρεπε να βρει έναν τρόπο να φύγει από εκείνο το παλιό μέρος που δεν έγινε ποτέ το σπίτι του. Έτσι, σκεφτόταν και σκεφτόταν, και σχεδίαζε και σχεδίαζε. Μια μέρα, αφού το σπίτι στο κέντρο με τα ροζ πλαστικά πλακάκια και τα παλιά ξύλινα ταβάνια είχε χαθεί προ πολλού, και η μυρωδιά του φρέσκου χλωρίου ήταν ήσυχη για αλλαγή, αφού οι μεγάλοι περίπατοι στην παραλία έγιναν εφιαλτικοί, και το παλιό άσπρο σπίτι είχε γαμηθεί από εκείνο το καινούργιο γκριζο κτίριο, και το κοριτσάκι καβάλησε τον δράκο του στον ουρανό. Ξέσπασε. Έμεινε ακίνητος για μια στιγμή και συνέχισε να μου λέει όλα όσα χρειαζόταν να ξέρω.

Υπέροχο πράγμα. Ο Χικμέτ μιλούσε για τη ζωή σαν ζήτημα μεγάλης σοβαρότητας. Είναι μια δουλειά, ένα επάγγελμα που πρέπει να υπηρετηθεί, ένα συμβόλαιο πλήρους απασχόλησης.

Οι τοίχοι ήταν φτιαγμένοι από γυαλιστερό μέταλλο σε αποχρώσεις του μπλε της πούδρας και το σαλόνι ήταν μάλλον ευρύχωρο για μια γκαρσονιέρα. Αν και αποδοκιμάζονταν για αρκετό καιρό, τα πλυντήρια ρούχων γίνονταν γρήγορα ένας πολύ επιθυμητός τρόπος ζωής. Με τα χρήματα που κέρδισε κατά τη διάρκεια της εργασίας του στις δοκιμές μηχανών αγκαλιάς, μπόρεσε να πληρώσει ένα μεγάλο μέρος της προκαταβολής, την οποία κάλυψε με λίγη ακόμα βοήθεια από την τοπική του τράπεζα. Συμφώνησαν να του δανείσουν ένα μικρό ποσό, καθώς ήταν ενθουσιασμένοι με την προοπτική των κερδών που

θ α

προέκυπταν από τα δικαιώματα της εφεύρεσης, η οποία είχε μεγάλη επιτυχία. Δεν αγόρασε ποτέ μία από τις μηχανές αγκαλιάς. Έτσι, προχώρησε και υπέγραψε το συμβόλαιο, και μετακόμισε και πέρασε τις μέρες του ατενίζοντας τις κάλτσες που κινούνταν και τα εσώρουχα που πετούσαν στον ουρανό, ενώ μεγαλειώδη χωράφια από τζιν και βαμβακερά μπλουζάκια με λεκέδες μουστάρδας σιγόβραζαν δίπλα στο παράθυρο της κρεβατοκάμαράς του.

Τα πλυντήρια ρούχων δεν πρέπει να τα φοβάται κανείς. Είναι το σπίτι των πιο υπέροχων ροζ καλτσών του κόσμου. Το να ζεις μέσα σε ένα από αυτά είναι προνόμιο. Μπορεί να φάμε τα μούτρα μας στην προσπάθειά μας να ακολουθήσουμε την ταχύτητά τους, ανάλογα με το πρόγραμμα, φυσικά, αν κάνετε ευαίσθητα ή εσώρουχα ετοιμαστείτε να χάσετε τη γη κάτω από τα πόδια σας. Κουνάει λίγο, έτσι δεν είναι; Είναι λογικό. Εννοώ, πάντως, όποτε και όπου είμαστε, πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να τρέξουμε γύρω από το πλυντήριο και να μαζέψουμε όλα τα αστέρια που μπορεί να του πέσουν έξω. Σακούλες με αστέρια να βγαίνουν από τα πλυντήρια ρούχων είναι ένα πανέμορφο θέαμα.

Εξάλλου, εκεί βρίσκονται οι πιο ευγενικοί πρίγκιπες· οι περισσότεροι άντρες μάλλον μικρού αναστήματος.

Χάρης Γιαννούρας

21:12, 25.04.23, ICE 1549, Φρανκφούρτη - Κολωνία

Ο Χάρης Γιαννούρας συνεργάζεται στενά με καλλιτέχνιδες αναλαμβάνοντας το ρόλο του συγγραφέα, επιμελητή, παραγωγού και δασκάλου. Η πρακτική του βασίζεται στην έρευνα των μετρικών της θέασης. Είναι υποψήφιος διδάκτορας στο Πανεπιστήμιο της Κολωνίας, διευθίνει το πρόγραμμα Mortal Astronauts και διδάσκει στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Mainz.

Dear,

Months have passed since I said I'd write. I had so much to tell you but between the days and the news it faded away, and now what I have instead is a feeling which lives mostly in my body – when rage and longing merged together in an oceanic feeling like a chord held so long and loud I almost forgot what music sounds like. At some point the wave slowly receded until finally only the almost-imperceptible drone of the deep remained. But then I learned that is just the humming of time happening out across the melody of any given life. In retrospect, I'm glad I learned to listen for it.

When the big sickness arrived, and I don't say this metaphorically, the high notes fell back in like a string section, and that's how I knew it was coming here too. What else did I know I knew? Hard now to say, but I was very afraid. In this way the early warning system was working well. Fear is a necessary part of every transition, but for most of us traumatised domestic animals its cadences are basically useless as data. I suppose we are all differently attuned to the grand composition and its errant melodics, like the apocryphal series of experiments in microscopic photography presented as proof that water responds to emotional frequencies at the molecular level. Not to be the Anglocentric [nominative] determinist, but did you know that the guy behind the photographs was named Emoto? Naturally there can be no correlation, just as the scientists who debunked Mr Emoto's experiments made evident. Nonetheless I feel he would approve of this relentless pattern-seeking and meaning-making, with his forking fractals feathering to the strains of gratitude or grief. Extraordinary complexity and beauty in all these little snowflake feels! I like to imagine us that way: formed and deformed by our small hopeful lives into a bunch of tessellations on the cosmic slab.

Can't shake this idea that everybody has a superpower, which is to say, a wound of some kind to which they always return. That among us there are all kinds of wizards, in the sense that there are Capricorns and Geminis. To each a given disposition,

some kind of essential quality or vulnerability to be deposed or relinquished while we settle for identities and universalisms every bit as arbitrary. When I say wizards, I mean mediums of different kinds. One might discern the speech of trees, another throws heat between their hands, one knows the future in their body and still another channels the ancestors on stage. Among my many grievances with Harry Potter is the idea that there could be anything like a muggle in this world.

When I ride my bike around or lie in bed some nights I think of all the things I want to tell you. Words string themselves together and I think: I'll write that down. But I don't.

Some time late last year -- before all of this went down -- I lost some kind of necessary illusion that helped me continue. Such desirous illusions are among my bad habits, and can become violent in their own way. This one wasn't hurting anyone or at least not really, though such hopes can often produce collateral. My illusion was concerned with the power of [what I vaguely and optimistically thought of as] "the truth" to transform the context in which it appears, namely and among other things, the world. But one day I suddenly understood that this was and is not so. And then I thought: I can't go on.

And then the world turned, and the slow machine of history started looming out of the deep like some Hollywood monster, and there was no way to go on, not for anybody, not in the same way, and this was as redolent with relief as with grief. People died, among them people you knew and somehow the long line of executors soldiered grossly on, lurid as the colosseum.

The astrologers seem glad to report their I-told-you-sos about this period of shift and clench and ravage, but I don't know if it's any consolation to feel it all was fated, or in any case overdue in the bigger balance sheet in which the hubris of empire must atone for itself through its fall. Structurally unsound at inception, with cheap extensions built on bad foundations, these towers must surely come down (in the

Rider-Waite sense, at least), either through necessary abolition or inevitable collapse. And amidst all this there is the emerging certainty of a happy fact: that one of these days, this too shall pass.

And after that? Who knows.

You're right that this address is a pose, a formal experiment. That I'm writing to a few hundred people in the guise of the particular. But let me assure you that there's nothing abstracted about it. It's you I wanted to talk to. I wanted to give you something. I wanted urgently that you receive it. Sure it's a form of sublimation, but what isn't? I don't want 'engagement' or 'an audience,' some dehumanising amalgam of numerical and capital value circulating as a quantitative affect. I want you. The entropy feels so inevitable, evincible, occasionally sensuous, shimmying, lubricated for a quick decline. I can't describe the sound of it, but the early warning system has started up again in preparation for what is surely coming, a low whine. I want to not be afraid of it. I want to know we are in some way connected. And I want, ahead of time, to find you less mediated. So that we will know each other when the time comes. It's me, I'll say. Is it you?

I miss you. I think of you often. I dream about you. I dream about us.

Sending love, until next time -

Jesse Luke

Jesse Darling is an artist and poet.
At the time of writing he is both living and working.

Έχουν περάσει μήνες από τότε που σου είπα πως θα σου έγραφα. Είχα τόσα να σου πω, αλλά μέσα στο χαμό των ημερών και των ειδήσεων χάθηκα, και τώρα αυτό που μου έμεινε είναι μια αίσθηση που ζει βαθιά μέσα στο σώμα μου – σαν την οργή και τη λαχτάρα που ενώνονται σ' ένα συναίσθημα μεγάλο όσο ο ωκεανός, όπως μια συγχορδία που την κρατάς για τόσο πολύ και τόσο δυνατά, που σχεδόν ξέχασα τι μουσική παίζει. Κάποια στιγμή το κύμα αργά αργά τραβήχτηκε, μέχρι που στο τέλος έμεινε μόνο το σχεδόν ανεπαίσθητο βούισμα του βάρους. Αλλά μετά κατάλαβα πως είναι απλά το μουρμούρισμα του χρόνου που ηχεί στη μελωδία κάθε ζωής. Εκ των υστέρων, χαίρομαι που έμαθα να το ακούω.

Στην αρχή της μεγάλης αρρώστιας, και δεν το λέω μεταφορικά, οι ψηλές νότες υποχώρησαν, όπως τα έγχορδα σε μια ορχήστρα, και κάπως έτσι ήξερα πως ερχόταν κι εδώ. Δύσκολο να το πω, αλλά είχα φοβηθεί πολύ. Με αυτόν τον τρόπο το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης δούλεψε καλά. Ο φόβος είναι απαραίτητο στοιχείο κάθε μετάβασης, αλλά για τα περισσότερα από εμάς, τα τραυματισμένα κι εξημερωμένα ζώα, οι ρυθμοί του είναι βασικά άχρηστοι σαν πληροφορία. Υποθέτω έχουμε εναρμονιστεί διαφορετικά στη μεγάλη σύνθεση και στην παρεκκλίνουσα μελωδία του, όπως οι νόθες σειρές πειραμάτων με φωτογραφίες από μικροσκόπια που παρουσιάζονται ως απόδειξη πως το νερό ανταποκρίνεται σε συναισθηματικές συχνότητες, σε μοριακό επίπεδο. Χωρίς να θέλω να γίνω Αγγλο-κεντρικός [ονοματικός] ντετερμινιστής, ήξερες πως το άτομο πίσω από τις φωτογραφίες λεγόταν Emoto*; Φυσικά, δε γίνεται να υπάρχει κάποιος συσχετισμός, όπως κατέστησαν σαφές οι επιστήμονες που διέψευσαν τα πειράματα του κυρίου Emoto. Παρόλα αυτά, πιστεύω πως θα επιδοκίμαζε αυτό το αδιάκοπο ψάξιμο μοτίβων και νοημάτων, με τα διακλαδωμένα φράκταλ που οριζοντιώνονται στους ήχους της ευγνωμοσύνης ή της λύπης. Εντυπωσιακή πολυπλοκότητα κι ομορφιά σε τόσο μικρά συναισθήματα. Μου αρέσει να μας φαντάζομαι με αυτόν τον τρόπο: οι μικρές ζωές μας, γεμάτες ελπίδες, να μας σχηματίζουν και να μας παραμορφώνουν σε μωσαϊκά ενός κοσμικού εργαστηρίου.

Συνεχώς σκέφτομαι πως κάθε άνθρωπος έχει μια υπερδύναμη, που επίσης σημαίνει, ένα είδος πληγής στην οποία πάντα επιστρέφει. Ότι ανάμεσά μας βρίσκονται κάθε μορφής μάγοι, όπως υπάρχουν οι Αιγόκεροι και οι Δίδυμοι. Τους έχει δοθεί μια προδιάθεση, μια ουσιώδης ποιότητα ή ευαισθησία για να καθαιρεθεί ή να εγκαταλειφθεί, καθώς κατασταλάζουμε σε ταυτότητες και καθολικότητες εξίσου αυθαίρετες. Κι όταν αναφέρομαι σε μάγους, εννοώ μέντιουμ διαφόρων ειδών. Ένας μπορεί να αντιλαμβάνεται τη γλώσσα των δέντρων, ένας άλλος να παράγει θερμότητα μέσα στα χέρια του, ένας να γνωρίζει το μέλλον με το σώμα του κι ένας άλλος να επικοινωνεί με τους προγόνους του πάνω στην σκηνή. Ένα από τα παράπονά μου για το Χάρι Πότερ είναι πώς θα μπορούσε να υπάρχει κάτι σαν τους μαγκλς σε αυτόν τον κόσμο.

Όπως κάνω ποδήλατο ή ξαπλώνω στο κρεβάτι, κάποιες νύχτες, σκέφτομαι όλα αυτά που θα ήθελα να σου πω. Οι λέξεις ενώνονται μεταξύ τους και λέω: θα το σημειώσω αυτό. Αλλά δεν το κάνω.

Κάποια στιγμή προς το τέλος της περσινής χρονιάς – πριν συμβούν όλα αυτά – έχασα μια απαραίτητη ψευδαίσθηση που με βοηθούσε να συνεχίζω. Τέτοιες συναισθηματικές ψευδαισθήσεις είναι μια από τις κακές συνήθειές μου και μπορούν να αποβούν βίαιες, με τον τρόπο τους. Αυτή δεν πλήγωνε κανένα ή έστω όχι πραγματικά, αλλά τέτοιες ελπίδες συχνά φέρνουν και παράπλευρες απώλειες. Η ψευδαίσθησή μου είχε να κάνει με τη δύναμη [ή όπως αόριστα και αισιόδοξα πίστευα] της «αλήθειας» να μεταμορφώνει το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται, δηλαδή μέσα σε όλα, τον κόσμο. Αλλά μια μέρα συνειδητοποίησα ξαφνικά ότι αυτό ήταν και δεν ήταν έτσι.

Και τότε σκέφτηκα: δε μπορώ να συνεχίσω.

Και τότε ο κόσμος γύρισε, και η αργή μηχανή της ιστορίας άρχισε να ελλοχεύει στο βάθος σαν τέρας του Χόλιγουντ, και δεν υπήρχε τρόπος να συνεχίσω, ούτε για κανέναν άλλον, ούτε με τον ίδιο τρόπο κι αυτό μου προκάλεσε όχι μόνο ανακούφιση, αλλά και θλίψη. Άνθρωποι πέθαναν, ανάμεσά τους άνθρωποι που ήξερες και όλοι οι εκτελεστές συνέχιζαν απτόητοι,

φρικιαστικοί όπως το Κολοσσαίο.

Οι αστρολόγοι φαίνονται χαρωποί να πουν σας-το-είχαμε-πει σχετικά με αυτή την περίοδο αλλαγής και σφίξιματος και καταστροφής, αλλά δεν ξέρω αν θα βρούμε παρηγοριά στο να νιώσουμε ότι όλα ήταν προδιαγεγραμμένα από τη μοίρα, ή μια οφειλή στη μεγάλη ζυγαριά, όπου η ύβρις της αυτοκρατορίας πρέπει να εξιλεωθεί με την πτώση της. Δομικά αδύναμη από την αρχή της, με φτηνές επεκτάσεις που έχουν σαθρά θεμέλια, αυτοί οι πύργοι πρέπει οπωσδήποτε να πέσουν (με την έννοια των ταρώ Rider-Waite, τουλάχιστον), είτε μέσω της απαραίτητης κατάργησής τους ή της αναπόφευκτης κατάρρευσης. Και μέσα σε όλο αυτό εμφανίζεται και μια σιγουριά για ένα ευχάριστο γεγονός: ότι μια από αυτές τις μέρες, όλο αυτό θα περάσει.

Και μετά από αυτό; Ποιος ξέρει.

Έχεις δίκιο πως απευθύνομαι με μια πόζα, ένα επίσημο πείραμα. Πως γράφω σε μερικούς εκατοντάδες ανθρώπους με το πρόσχημα του συγκεκριμένου. Αλλά επέτρεψέ μου να σου επιβεβαιώσω πως δεν υπάρχει τίποτα αόριστο σε αυτό. Με εσένα ήθελα να μιλήσω. Ήθελα να σου δώσω κάτι. Ήθελα να το λάβεις επειγόντως. Σίγουρα είναι μια μορφή μετουσίωσης, αλλά τι δεν είναι; Δεν επιδιώκω την «αλληλεπίδραση» ή «ένα κοινό», ένα αποκτηνωμένο αμάγαμα αριθμητικής και κεφαλαιακής αξίας που κυκλοφορεί σαν ποσοτικό συναίσθημα. Θέλω εσένα. Η εντροπία μοιάζει τόσο αναπόφευκτη, τόσο ξεκάθαρη, περιστασιακά αισθαντική, να τινάζεται, έτοιμη να γλιστρήσει στον κατήφορο. Δεν μπορώ να περιγράψω τον ήχο της, αλλά το σύστημα συναγεμμού χτυπάει ξανά ήδη, προετοιμάζει για αυτό που σίγουρα έρχεται, σαν ένα μικρό κλάμα. Θέλω να μην το φοβηθώ. Θέλω να ξέρω πως συνδεόμαστε με κάποιο τρόπο. Και θέλω, εκ των προτέρων, να σε βρω με λιγότερες διαμεσολαβήσεις. Για να γνωριστούμε όταν έρθει η ώρα. Είμαι εγώ, θα πω. Είσαι εσύ;

Μου λείπεις. Σε σκέφτομαι συχνά. Σε βλέπω στα όνειρά μου.
Ονειρεύομαι εμάς.

Σου στέλνω την αγάπη μου, εις το επανιδείν -

Jesse Luke

Ο Jesse Darling είναι καλλιτέχνης και ποιητής.
Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, ζει και εργάζεται.

Fire – as a “need for shared warmth”¹

From cosmogony to creation

Selecting the structure of ARTWORKS itself as the structural basis of this publication, and, more specifically, the number four – which corresponds to the categorisation of the practices (visual arts, moving image, dance, and curating), as the Stavros Niarchos Foundation (SNF) has defined them – the curators of the book based its chapters on the four elements of nature: earth, water, air, and fire.

Referencing the program that supported them – besides showing their gratitude creatively –, yields new associations and poses more questions. Questions that first relate to the meaning of categorising contemporary artistic practices when, for instance, a performance piece can be defined as dance too, a video can be made into an installation, and an exhibition curation can be considered an artwork. The curatorial game that groups artistic practices without taking into account their materials, the themes, or their methodologies – makes you think about how art constantly redefines itself and, by creating new possible narratives and connections, stretches that thought in terms of knowledge, on a wider scale. It, therefore, examines the human need to create modes of understanding and points to the relativity of the methods being used to structure not only the analysis of an artwork but also of the World.

THE FLAME THAT MESMERISES THE GAZE

From the various versions of cosmogony to the founding mythologies of all civilisations, the religious rituals, the traditions relating to death throughout the ages, and the world’s literature and poetry, fire traverses everything. The truth is that fire (the flame, the candle) belongs to the few images – along with the sunset, the horizon, the view from above, etc. – that always mesmerise the gaze. “Of all images, images of the flame – the most artless as well as the most refined, the wisest as well as the most foolish – bear the mark of the poetic. Whoever dreams of a flame is a potential poet [...] This primordial admiration is rooted in our distant past. The flame intensifies the pleasure of seeing beyond what is usually seen. It compels us to look”².

Could the dialectic concept of the fire, and more specifically, the elaborate and timeless imaginary that it creates be possibly converted into a reading or interpretation tool for a team, regardless of their artistic or research-based practices? Could a project be set up based on a random incident (the months its participants were born)? From ancient Greek philosophy to physics, metaphysics, astrology, and alternative perceptions of life, the four fundamental elements of nature act both as symbols and as tools to comprehend the world. Moreover, these four elements never stopped appearing as symbols, materials, allegories, or images in the history of art.

The challenge here, besides any “objective criterion” as defined by a conservative history of art, lies in the fact that the participants' dates of birth are used to create the sections, sequences, connections, and compositions of the publication's chapters. This choice could be seen as a method aiming to instigate a meeting between the coincidental and the non-coincidental. It is definitely a sign of freedom that characterises contemporary art in a wider sense – and which happens to be the only praxeological field that allows and accepts subversions, deconstructions, and experiments as well as combinations between people and their works.

THE PSYCHOANALYSIS OF FIRE (the imagination)

First of all, it is a chemical process – combustion – and subsequently, an allegory for destruction and catharsis at the same time, an erotic symbol, a sign of a transformation, of a condition that evolves incontestably, etc. Fire is the mysterious gnostic object that preoccupied the French scientist, philosopher, and poet Gaston Bachelard (1864-1962) throughout his life. He studied and researched the concept of fire in all three of his capacities. Starting from physics and chemistry (his first doctorate) and moving on to *Psychoanalysis of Fire*, where he unravels its phenomenology in combination with a psychoanalytical analysis, he concludes, in his last book, to poetically describe the flame of the candle as inviting the lonely poet into an escapist contemplation, a dream that becomes a poetic meditation.

The trajectory of Bachelard is quite peculiar: before graduating in mathematics and teaching physics and chemistry at school, he worked in the post office of his small birth town. His first doctoral degree was in physics and his second one – self-taught – was in philosophy. He taught a non-systemic philosophy, which, while being constantly in touch with the science, accepts subjectivity and the

deep darkness of ignorance, rather modestly and facetiously. The fundamental question of knowledge, through confrontation – and complementarity – that he depicts among science and poetry, imagination and action, subjectivity and objectivity, informs his work in its entirety. Additionally, the figure of the poet, and the artist, by extension, is ingrained in his work by a constant juxtaposition – and interplay – that he studied among science, philosophy, and poetry.

The main body of his work in philosophy describes matter through the four elements of nature because, as he explains, the earth, the water, the air, and the fire organise the cosmological thought of philosophers and alchemists, whilst they remain “a source of imagery” that provoke the imagination of poets over the centuries. For Bachelard, the four “material” elements constitute the basis of “material imagination”, which transcends the boundaries of form and colour to dream of powers that are posited at the center of the world.

Despite the fact that his first Ph.D. was about fire, as it was understood by 18th-century physics and chemistry, with *Psychoanalysis of Fire*, he confutes the analysis, which presents itself as objective, with a psychoanalytical approach of objective thinking. He elaborates saying that fire cannot be an object for science due to the fantasies it creates – since it’s a contradictory rule that represents both the good and the bad simultaneously. In this distinct work, the fire appears as a tool for understanding certain archetypes: a dialectic of being and of nothingness, a desire for extinction and catharsis, a passage from the magic of the flame to the void, from the violence of destruction to the erotic longing, and vice versa; he portrays it as an impulse for both death and eros drive.

The seven chapters of the book, by focusing on the equivocal nature of fire that always culminates in destroying (as soon as one understands their passion, it dissipates), end up invalidating even psychoanalysis as a method: “rather than the will, rather than the élan vital, Imagination is the true source of psychic production. Psychically, we are created by our reverie [...]. For it is the reverie which delineates the furthest limits of our minds. Imagination works at the summit of the mind, like a flame”³.

The beauty in Bachelard’s argument rests within its own dialectic and composition, as he constructs and deconstructs it. In his last book, he speaks of the lonely philosopher, the researcher, and the scholar, who sits at his table to write and lights a candle. He admits that if he stops focusing at his paper to look at the flame, he will start dreaming instead of studying. Time will be dancing between the responsibility of knowledge and the freedom of dreaming and the writer will then enter a strange state of meditation – between the demanding nature of his text (the enlightened mind that sees clearly, the scientific knowledge) and the dream (on a warm night, with the agony of wandering between knowing and fantasising, on the nightly side of the soul). For the mental, subconscious exercise that he writes of in his last text, Bachelard inextricably connects – through imagination – knowledge with

the unknown, thought with intuition, and light with the dark. Thus, poetry, as a state triggered by imagination, comes to his mind.

The concurrently demanding and sensitive artistic process acts in a similar way, between opposite ends: idea-deconstruction of that idea, organisation-creation, strategy-inspiration, freedom-duties, reality-dream, time that can't be compressed but is pressing too, etc. The "flame of the artists' passion" (and of researchers and curators too) is constantly facing reality, which isn't always friendly toward creative practices. This process actively needs to be protected from everyday life.

Consequently, collectivities, collaborations, mutual support, acclaim, moral support and understanding, as well as critical financial support, networking between creators, etc, become a safety net that protects the creative process.

THE ENCOUNTER BETWEEN THE COINCIDENTAL AND NON-COINCIDENTAL

(And the "need for shared warmth")

"In the evening we lit a fire

And we sang around and around:
Fire beautiful fire don't pity the logs
Fire beautiful fire don't reach the ash

Fire beautiful fire burn for us
tell us life".

Odysseas Elytis, *We walked in the fields all day* (Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα), 1943⁴.

In Elytis' poem, which was written during the Axis occupation of Greece, the scene with the fire refers to collectivity, the shared experience. It's not a coincidence that, on a global level, the art world is characterised by a significant rise in collective practices that connect not only artists with other artists but also artists with society.

Whatever path an individual chooses to follow and live in so they can evolve in the "art world" with the broadest possible meaning, it is marked by encounters, collaborations, and synergies, let alone

obstacles, dead time, and doubt. The persistence and patience required from an independent, creative person (artist, researcher, curator, etc) during their career are often accompanied by moments that seem like they have fallen into their laps – like non-coincidental luck, as if “it was fated”, like a lucky “objective hazard”, as the surrealist André Breton used to say. This relationship between luck (or destiny) and persistent labour has always remained a mystery.

What is indisputable is the fact that every society has a duty to support the arts, creation, poetry, and research – and through their plurality – their contrasts, and with the right conditions and terms – meaning, sometimes, without getting something in return, with empathy for research that needs time without pressure or for those moments, where playing with the candle’s flame is more important than the work itself. Based on this truth about the trajectory of a person immersed in the art field, fellowships, aid – especially ones like ARTWORKS, a Fellowship that aims to create a strong network of mutual support even after the end of the program – and any other additional format that provides creative people with the ability to focus on their work, to explore, to take a breath, and share their work with their colleagues is a gravely important and essential gift.

A country’s cultural strategy for the development and the support of the arts from society itself constitute important initiatives, and whether they come from the private or the public sectors, they can complement one another.

Just as, according to Bachelard, the flame obliges us to activate our imagination, art also makes a claim for a dynamic collectivity – coincidental or non-coincidental – that will support it in its progress.

Sofia Eliza Bouratsis

¹ Gaston Bachelard, *Psychanalyse du feu*, (1949) [1992], digital edition from the University of Chicoutimi (Quebec), <http://classiques.uqac.ca>, 2012, page. 50, (translated to Greek by the writer). In this chapter, referring to the friction that causes the fire, Bachelard makes a connection between the concepts of touch and fire through a thinking that combines prehistoric human practices and psychoanalysis (archetypes). The excerpt could be translated as a “need for shared warmth”.

² Gaston Bachelard, *La Flamme d'une chandelle*, 1961. Digital edition from the University of Chicoutimi (Quebec), <http://classiques.uqac.ca>, 2013, page. 12. (translated to Greek by the writer).

³ Gaston Bachelard, *Psychanalyse du feu*, op. cit., page. 122.

⁴ Odysseas Elytis, *Sun the First (Ηλιος ο Πρώτος)*, Athens, Ikaros Publishing, 2014.

Sofia Eliza Bouratsis conducts research, teaches, writes texts, curates exhibitions, and is a consultant of cultural politics internationally since 2011. She holds a Ph.D. in Aesthetics and Philosophy of Art from the Sorbonne University (2015). Since January 2023, she has been working at the National Gallery-Alexandros Soutsos Museum.

Η φωτιά – ως «ανάγκη συλλογικής ζεστασιάς»¹

Επιλέγοντας ως δομικό στοιχείο της παρούσας έκδοσης την ίδια τη δομή της ARTWORKS και, πιο συγκεκριμένα, τον αριθμό τέσσερα – που αντιστοιχεί στις κατηγορίες πρακτικών (εικαστικές τέχνες, κινούμενη εικόνα, χορός και επιμέλεια εκθέσεων) όπως έχουν οριστεί από το Πρόγραμμα Υποστήριξης Καλλιτεχνών Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ) – οι επιμελητές του βιβλίου διαμόρφωσαν τα κεφάλαιά του γύρω από τα τέσσερα στοιχεία της φύσης: γη, νερό, αέρας και φωτιά.

Η αναφορά στο ίδιο το πρόγραμμα που τους στήριξε – πέρα από τον δημιουργικό τρόπο με τον οποίο εκφράζει ευγνωμοσύνη –, δημιουργεί νέες ενότητες και θέτει ερωτήματα. Ερωτήματα που αφορούν πρώτα στο νόημα των κατηγοριοποιήσεων των σύγχρονων καλλιτεχνικών πρακτικών όταν, παραδείγματος χάριν, μία περφόρμανς μπορεί να χαρακτηριστεί και ως χορός, ένα βίντεο να γίνει εγκατάσταση και μία επιμέλεια να θεωρηθεί εικαστικό έργο. Το επιμελητικό παιχνίδι που ομαδοποιεί καλλιτεχνικές πρακτικές ανεξάρτητα από τα υλικά, τις θεματικές ή τις μεθοδολογίες τους – προκαλεί μία σκέψη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η τέχνη μονίμως επαναπροσδιορίζεται και, δημιουργώντας νέες πιθανές αναγνώσεις και συσχετισμούς, προεκτείνει το ερώτημα στο πεδίο της γνώσης σε ευρύτερο επίπεδο. Διερευνά έτσι την ανθρώπινη ανάγκη για δημιουργία πλαισίων κατανόησης και παραπέμπει στη σχετικότητα των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για την δόμηση τόσο της ανάλυσης ενός έργου, όσο και του κόσμου.

Η ΦΛΟΓΑ ΠΟΥ ΜΑΓΝΗΤΙΖΕΙ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ

Από τις διαφορετικές εκδοχές της κοσμογονίας, στις θεμελιώδεις μυθολογίες όλων των πολιτισμών, τα θρησκευτικά τελετουργικά και τα έθιμα που σχετίζονται με τον θάνατο διαχρονικά, την παγκόσμια λογοτεχνία και ποίηση, η φωτιά διατρέχει τα πάντα. Ισχύει ότι η φωτιά (η φλόγα, το κερι) ανήκει στις λίγες κατηγορίες εικόνων – μαζί με το ηλιοβασίλεμα, τον ορίζοντα, την θεά από ψηλά, κ.λπ. – που πάντα μαγνητίζουν το βλέμμα. «Ανάμεσα σε όλες τις εικόνες, οι εικόνες της φλόγας – τόσο οι ναϊφ όσο και οι πιο σύνθετες, οι σοφές και οι πιο τρελές – φέρουν ένα σήμα ποίησης. Κάθε ονειροπόλος της φλόγας είναι και ένας δυναμικός ποιητής [...] Ο πρωταρχικός αυτός θαυμασμός έχει τις ρίζες του στο μακρινό μας παρελθόν. Η φλόγα καθορίζει μία εντατικοποίηση της απόλαυσης του βλέμματος, κάτι που βρίσκεται πέρα από αυτό που πάντα βλέπουμε. Μας υποχρεώνει σχεδόν να την κοιτάξουμε»².

Μπορεί λοιπόν η διαλεκτική έννοια της φωτιάς ή, πιο συγκεκριμένα, το πολυσύνθετο και διαχρονικό φαντασικό που προκαλεί, να μετατραπεί σε εργαλείο ανάγνωσης ή ερμηνείας μιας ομάδας ανεξάρτητων μεταξύ τους καλλιτεχνικών και ερευνητικών πρακτικών; Μπορεί ένα πρότζεκτ να στηθεί γύρω από ένα τυχαίο συμβάν (τους μήνες γέννησης των συμμετεχόντων του);

Από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, έως την φυσική, την μεταφυσική, την αστρολογία και τις εναλλακτικές αντιλήψεις της ζωής, τα τέσσερα θεμέλια συστατικά της φύσης λειτουργούν τόσο ως σύμβολα όσο και ως εργαλεία ανάγνωσης του κόσμου. Επιπλέον, τα τέσσερα παραπάνω στοιχεία δεν έπαψαν ποτέ να εμφανίζονται στην ιστορία της τέχνης είτε ως σύμβολα, είτε ως υλικά, αλληγορίες και εικόνες.

Η πρόκληση εδώ, που πέρα από κάθε «αντικειμενικό κριτήριο» όπως θα τα όριζε μία συντηρητική ιστορία της τέχνης, βρίσκεται στο γεγονός ότι χρησιμοποιείται η ημερομηνία γέννησης των συμμετεχόντων για να δημιουργηθούν οι ενότητες, οι αλληλουχίες, οι συσχετισμοί και οι συνθέσεις των κεφαλαίων. Η επιλογή αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί μέθοδος που αποσκοπεί στο να προκαλέσει μία συνάντηση ανάμεσα στο τυχαίο και το μη-τυχαίο. Αποτελεί σίγουρα σημάδι της ελευθερίας που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη τέχνη με την ευρύτερη της έννοια – και που τυχαίνει να είναι ο μόνος πραξολογικός τομέας που επιτρέπει και αποδέχεται τις ανατροπές, τις αποδομήσεις, τους πειραματισμούς αλλά και τις συνθέσεις μεταξύ των ανθρώπων και των έργων τους.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ (η φαντασία)

Πρώτα απ' όλα είναι μία χημική κατάσταση – η καύση – και στη συνέχεια αλληγορία της καταστροφής και ταυτόχρονα της κάθαρσης, ερωτικό σύμβολο, σημάδι μίας μεταμόρφωσης, μίας συνθήκης που εξελίσσεται ανεπιστρεπτί, κ.λπ. Η φωτιά αποτελεί το μυστήριο γνωστικό αντικείμενο που απασχόλησε τον Γάλλο επιστήμονα, φιλόσοφο και ποιητή Gaston Bachelard (1864-1962) σε όλη του τη ζωή. Ασχολήθηκε με την έννοια της φωτιάς με όλες του τις ιδιότητες. Ξεκινώντας από τη φυσική και τη χημεία (το πρώτο του διδακτορικό) και περνώντας από την *Ψυχανάλυση της φωτιάς*, όπου ξετυλίγει μία φαινομενολογία της σε συνδυασμό με μία ψυχαναλυτική ανάλυση, καταλήγει στο τελευταίο του βιβλίο να περιγράφει ποιητικά τον ονειροπόλο διαλογισμό στον οποίο η φλόγα του κεριού προσκαλεί το μοναχικό συγγραφέα.

Η πορεία του Bachelard είναι αρκετά ιδιαίτερη: πριν πάρει πτυχίο μαθηματικών και διδάξει φυσική και χημεία στο σχολείο, εργάζεται στο ταχυδρομείο της μικρής πόλης όπου γεννήθηκε. Γράφει ένα πρώτο διδακτορικό στη φυσική κι ένα δεύτερο – αυτοδίδακτος – στη φιλοσοφία. Διδάσκει στη Σορβόνη μία φιλοσοφία μη-συστημική, η οποία ενώ βρίσκεται σε συνεχή σχέση με την επιστήμη, αποδέχεται με

μετριοφροσύνη και χιούμορ τόσο την υποκειμενικότητα όσο και το βαθύ σκοτάδι της άγνοιας. Το θεμελιώδες ερώτημα της γνώσης, μέσω της σύγκρουσης – και της αλληλοσυμπλήρωσης – που περιγράφει μεταξύ της επιστήμης και της ποίησης, της φαντασίας και της πράξης, της υποκειμενικότητας και της αντικειμενικότητας, διαπερνά το έργο του στο σύνολό του. Επίσης, η φιγούρα του ποιητή, και κατ' επέκτασιν του καλλιτέχνη, διατρέχει όλο του το έργο μέσα από τη μόνιμη αντιπαράθεση – και αλληλεπίδραση – που μελετά ανάμεσα στην επιστήμη, τη φιλοσοφία και την ποίηση.

Ο κύριος κορμός του φιλοσοφικού του έργου περιγράφει την ύλη μέσω των τεσσάρων στοιχείων της φύσης διότι, όπως το εξηγεί, η γη, το νερό, ο αέρας και η φωτιά οργανώνουν την κοσμολογική σκέψη των φιλοσόφων και των αλημιστών, ενώ παραμένουν διαχρονικά «κέντρα εικόνων» που προκαλούν την φαντασία των ποιητών. Για τον Bachelard, τα τέσσερα «υλικά» στοιχεία αποτελούν βάσεις της «υλικής φαντασίας» η οποία ξεπερνά τα όρια της φόρμας και του χρώματος για να ονειρευτεί δυνάμεις που βρίσκονται στην καρδιά του κόσμου.

Ενώ λοιπόν η πρώτη του διδακτορική διατριβή αφορά στη φωτιά όπως την αντιλαμβάνονταν η φυσική και η χημεία τον 18ο αιώνα, με την Ψυχανάλυση της φωτιάς έρχεται να καταρρίψει την ανάλυση που παρουσιάζεται ως αντικειμενική μέσω μία ψυχαναλυτικής προσέγγισης της αντικειμενικής σκέψης. Εξηγεί ότι η φωτιά δε μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της επιστήμης λόγω των φαντασιώσεων που προκαλεί – αφού είναι αντιφατικός κανόνας που αντιπροσωπεύει ταυτόχρονα το καλό και το κακό. Η φωτιά εμφανίζεται σ' αυτό το ιδιαίτερο κείμενο σαν εργαλείο κατανόησης κάποιων αρχετύπων: διαλεκτική του είναι και του τίποτε, πόθος για εξαφάνιση αλλά και κάθαρση, πέρασμα από τη μαγεία της φλόγας στο κενό, από την βία της καταστροφής στον ερωτικό πόθο και αντίστροφα, την περιγράφει ταυτόχρονα ως ενόρμηση προς τον θάνατο και προς τη ζωή.

Τα επτά κεφάλαια του βιβλίου, εστιάζοντας στον διφορούμενο χαρακτήρα της φωτιάς που τελικά πάντα καταστρέφει (με το που συνειδητοποιεί ο άνθρωπος το πάθος του, εκείνο χάνεται) καταλήγει να καταρρίψει και την ψυχανάλυση ως μέθοδο: « πιο πολύ από τη θέληση, πιο πολύ από την ορμή για ζωή, η Φαντασία είναι η ίδια η δύναμη της ψυχικής παραγωγής. Ψυχικά, δημιουργούμε την ταυτότητά μας μέσα από τα όνειρά μας. [...] Τα όνειρά μας είναι αυτά που σχεδιάζουν τα τελευταία όρια του πνεύματός μας. Η φαντασία δουλεύει στο ύψιστο του πνεύματος, σαν φλόγα»³.

Η ιδιαίτερη ομορφιά της σκέψης του Bachelard βρίσκεται στην ίδια της την διαλεκτική και την σύνθεση, στον τρόπο με τον οποίο δομείται και αποδομείται από τον ίδιο. Στο τελευταίο του βιβλίο περιγράφει τον μοναχικό φιλόσοφο, τον ερευνητή, τον μελετητή, ο οποίος κάθεται να γράψει στο τραπέζι του και ανάβει ένα κερί. Παραδέχεται ότι εάν σηκώσει τα μάτια του από το γραπτό του και κοιτάξει τη φλόγα, αντί να συνεχίσει την μελέτη, θ' αρχίσει να ονειρεύεται. Οι ώρες πλέον θα λικνίζονται ανάμεσα στην ευθύνη της γνώσης και την ελευθερία της ονειροπόλησης και ο συγγραφέας θα εισέλθει τότε σε μία περίεργη συνθήκη διαλογισμού – ανάμεσα στην απαιτητικότητα του κειμένου

του (ο φωτισμένος νους που βλέπει καθαρά, η επιστημονική γνώση) και στο όνειρο (στη ζέστη της νύχτας, στην αγωνία της περιήγησης μεταξύ γνώσης και φαντασίας, στη νυχτερινή πλευρά της ψυχής). Στην πνευματική υποσυνείδητη άσκηση που περιγράφει στο τελευταίο του κείμενο ο Bachelard, συνδέει αλληλένδετα – μέσω της φαντασίας – τη γνώση με το άγνωστο, τη σκέψη με τη διαίσθηση και το φως με το σκοτάδι. Η ποίηση λοιπόν, σαν συνθήκη που προκαλείται από τη φαντασία, εισέρχεται στη σκέψη του.

Κάπως έτσι λειτουργεί και η ταυτόχρονα απαιτητική και ευαίσθητη καλλιτεχνική διαδικασία, ανάμεσα σε δίπολα: ιδέα-αποδόμηση της ιδέας, οργάνωση-δημιουργία, στρατηγική-έμπνευση, ελευθερία-υποχρεώσεις, πραγματικότητα-όνειρο, ο χρόνος που δεν συμπιέζεται και που παράλληλα πιέζει, κ.λπ. Η «φλόγα του πάθους των καλλιτεχνών» (όπως και των ερευνητών ή των επιμελητών) έρχεται μονίμως αντιμέτωπη με την πραγματικότητα η οποία δεν είναι πάντα φιλική προς τις δημιουργικές πρακτικές. Απαιτείται μονίμως μία προσπάθεια προφύλαξης αυτής της διαδικασίας από την καθημερινότητα.

Έτσι λοιπόν, οι συλλογικότητες, οι συνεργασίες, η αλληλοστήριξη, η αναγνώριση, η ηθική ενίσχυση και η κατανόηση, όπως και η κρίσιμη οικονομική υποστήριξη, η σύνδεση μεταξύ δημιουργών, κ.λπ., γίνονται το δίκτυ ασφαλείας που προστατεύει την ίδια τη δημιουργική διαδικασία.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΜΗ-ΤΥΧΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΥΧΑΙΟ

(Και η «ανάγκη συλλογικής ζεστασιάς»)

«Το βράδυ ανάψαμε φωτιά

Και τραγουδώσαμε γύρω τριγύρω:
Φωτιά ωραία φωτιά μη λυπηθείς τα κούτσουρα
Φωτιά ωραία φωτιά μη φτάσεις ως τη στάχτη

Φωτιά ωραία φωτιά καίγε μας
λέγε μας τη ζωή».

Οδυσσέας Ελύτης, *Στα χτήματα βαδίσσαμε όλη μέρα*, 1943⁴.

Στο ποίημα του Ελύτη, που γράφτηκε κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, η σκηνή με τη φωτιά παραπέμπει στη συλλογικότητα, στο κοινό βίωμα. Δεν είναι τυχαίο, που σε παγκόσμιο επίπεδο, στον κόσμο της τέχνης παρατηρείται μία σημαντική άνοδος των συλλογικών πρακτικών που συνδέουν

τόσο τους καλλιτέχνες μεταξύ τους όσο και τους καλλιτέχνες με την κοινωνία των πολιτών.

Όποια και να είναι η διαδρομή μέσω της οποίας ένας άνθρωπος εισέρχεται και αποφασίζει να ζήσει και να εξελιχθεί στον «κόσμο της τέχνης» με την ευρύτερη δυνατή έννοια, αυτή σημαδεύεται από συναντήσεις, συνεργασίες, συμπράξεις, όπως και από εμπόδια, νεκρούς χρόνους και αμφισβητήσεις. Η επιμονή και η υπομονή που απαιτούνται για να κάνει ένας ανεξάρτητος δημιουργικός άνθρωπος (καλλιτέχνης, ερευνητής, επιμελητής, κ.λπ.) την πορεία του, συνοδεύονται συχνά από στιγμές που μοιάζουν σαν ουρανοκατέβητα δώρα – σαν μη τυχαία-τύχη, σαν να «ήτανε γραφτό», σαν ένα τυχερό «αντικειμενικό τυχαίο» όπως έλεγε ο σουρεαλιστής André Breton. Αυτή η σχέση ανάμεσα στην τύχη (ή το πεπρωμένο) και την επίμονη εργασία παραμένει πάντα μυστήρια.

Αυτό που είναι αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι μία κοινωνία οφείλει να στηρίζει την τέχνη, την δημιουργία, την ποίηση, την έρευνα – μέσα στις πολυφωνίες τους, τις αντιθέσεις τους και με τους σωστούς όρους – δηλαδή μερικές φορές χωρίς αντάλλαγμα, με κατανόηση ως προς τον ασυμπίεστο χρόνο που απαιτεί μία έρευνα ή ως προς τις σκοτεινές εκείνες στιγμές όπου το παιχνίδι της φλόγας της κεριού γίνεται πιο σημαντικό από το ίδιο έργο. Με γνώμονα αυτήν την αλήθεια της πορείας της ανθρώπου στον κόσμο της τέχνης, τα fellowships, οι ενισχύσεις – ειδικά αυτές που όπως την ART-WORKS στοχεύουν σ' ένα δυνατό δίκτυο αλληλοστήριξης και μετά το πέρας του κοινού βιώματος του Fellowship – και οποιαδήποτε περαιτέρω συνθήκη δίνει τη δυνατότητα στους δημιουργικούς ανθρώπους να δουλέψουν το έργο τους, να εξερευνήσουν, να πάρουν μία ανάσα και να μοιραστούν τη δουλειά τους με συναδέλφους είναι τρομερά σημαντικό και απαραίτητο δώρο.

Η πολιτιστική στρατηγική ανάπτυξης μιας χώρας και η στήριξη της κοινωνίας πολιτών στην τέχνη αποτελούν σημαντικά διακυβεύματα είτε προέρχονται από τον ιδιωτικό, είτε από τον δημόσιο τομέα που μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται.

Όπως, κατά τα λεγόμενα του Bachelard, η φλόγα μας υποχρεώνει να ενεργοποιήσουμε τη φαντασία μας, έτσι και η τέχνη απαιτεί την δυναμική συλλογικότητα – τυχαία ή μη-τυχαία – που θα την στηρίξει στην εξέλιξή της.

Σοφία Ελίζα Μπουράτση

¹ Gaston Bachelard, *Psychanalyse du feu* [Ψυχανάλυση της φωτιάς], (1949) [1992], ψηφιακή έκδοση του Πανεπιστημίου του Chicoutimi (Quebec), <http://classiques.uqac.ca>, 2012, σελ. 50, (μετάφραση από τη γράφουσα). Στο εν λόγω κεφάλαιο, αναφερόμενος στην τριβή που προκαλεί τη φωτιά ο Bachelard συνδέει τις έννοιες της επαφής και της φωτιάς μέσω μίας σκέψης που συνθέτει τις ανθρώπινες πρακτικές την εποχή της προϊστορίας και την ψυχανάλυση (τα αρχέτυπα). Το απόσπασμα θα μπορούσε να μεταφραστεί και ως «ανάγκη κοινής ζεστασιάς».

² Gaston Bachelard, *La Flamme d'une chandelle* [Η φλόγα ενός κεριού], 1961. Ψηφιακή έκδοση του Πανεπιστημίου του Chicoutimi (Quebec), <http://classiques.uqac.ca>, 2013, σελ. 12, (μετάφραση από τη γράφουσα).

³ Gaston Bachelard, *Psychanalyse du feu*, op. cit., σελ. 122.

⁴ Οδυσσέας Ελύτης, *Ήλιος ο Πρώτος*, Αθήνα, Ίκαρος, 2014.

Η Σοφία Ελιζα Μπουράτση κάνει έρευνα, διδάσκει, γράφει κείμενα, επιμελείται εκθέσεις και είναι σύμβουλος στις πολιτιστικές πολιτικές σε διεθνές επίπεδο από το 2011. Είναι διδάκτωρ Αισθητικής και Επιστημών της Τέχνης από το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (2015). Από τον Ιανουάριο του 2023 εργάζεται στην Εθνική Πνακοθήκη – Μουσείο Αλέξανδρου Σούτσου.

Tales from another time

We are the thinkers, mediators and ideators of the zodiac.
We are opinionated and analytical.
We overindulge in theory as well as in fantasy.
We are sharp and communicative.
We are attracted to things that lack physical form.

We form a nice intellectual trio that gets along with each other.

Who are we?

Tales from another time

★

Once upon a time, my grandma told me that after the snow would melt in the mountains of Anatolia on the eleventh month of the lunar calendar, the Dajla and Fourat Mesopotamian rivers would flood their banks covering all agricultural lands. Mud would then submerge people's celestial knowledge and culture, as mud would alchemically combine with both.

'Heavy rains meant a fertile land and the beginning of a new year while floods were a threatening destructive force,' she said.

People knew that this knowledge was shapeless and fluid and that it contained the secret of the eternal cycle of life. Therefore, they turned for help to Lamassu, protector of the city doors, with their human head, wings, bull or sometimes lion body and five legs.

"You should know that Lamassu, my grandma paused, is the deity of completion, of all constellations, embodying the Four." The lion for its courage, the bull for its force, the eagle for its glory, and the human for its wisdom – like later: fire, earth, air and water.

"Indeed, she continued, only Lamassu can protect from ghost spirits arising from hot waters." 'Kish كيش' I still remember her uttering this sound as to drive away some invisible thing, while preparing the bathing water for my siblings and me.

To answer people's concern, Lamassu reached out to the best potter in town and asked him to create

something out of clay that may gather this knowledge. It needed to be preserved in a form that could be carried by humans in case of a catastrophe. The potter accepted the challenge and started working day and night aiming for the perfect pot.

The shape coming out of this labour was a bucket, a jar with a fish mouth. The potter affirmed that this was a form of camouflage for it to be carried by the flow of water and avoid being shattered on the river stones in case of floods. It would guide from the darkness of winter to the beginning of spring. Lamassu filled it with all the knowledge cumulated since millions of years and send it to the top of the ziggurat to Ea, who became the water jar keeper.

'The Akkadian wise, but not forceful Ea (house of water) was the Sumerian Enki, clever and devious mediator residing in Abzu, the ocean underneath the earth', my grandma said. Both form-giving, they brought life to humans by fashioning them, and to barren lands by watering them.

'No wonder that they were also the patrons of craftsmen and artists' I thought.

My grandma interrupted my thread of thoughts explaining that this story was one of the oldest to be inscribed/written in space – literally choreographed on our sky-map.

'GU.LA. The Great One, way before Aquarius', she whispered before adding softly 'It is about the condensed Air, the shaping clouds out of which water comes out, the ethereal force that makes waves move".

*

Once upon a time, my grandma told me that a couple of weeks after the end of Beirut siege, all who resisted by staying in the city, not fleeing when it fell in the hands of the enemy troops, went out on their balconies to look up at the sky, bedazzled:

Mars

and

the Sun were

progressively aligning.

The Mediterranean waters came to sooth the last fire flames.

The next night, earth was about to turn darker only when from this alignment, nine months later, Mercury was born.

‘From that day on, said my grandma, all the inhabitants recall waking up to a fresh breeze of Air coming from the creamy sea waves, teasing their nasals’.

It is said that Air penetrated facades, slid rapidly on stairs, travelled discreetly into the rooms of the houses, turned around chairs, beds sheets, kitchen tables. It entered grocery shop shelves, greeting the few condiment stocks left. Air infiltrated every corner in the streets and circumvolved in deserted parking lots. Air navigated within the vegetation growing wildly here and there. It penetrated the plant stems and from there reached the flower pots hanging on the windows. It revived gravity whispering again tonus that elongated the postures of who/whatever came into the way. The particles like flocks of birds during their season of migration flew all over the city. At one point, they divided into smaller courants on flat areas before flowing into one again. They were indivisible, invisible for the eye and ungraspable for the hand. Their everchanging speed brought warmness on a U-turn, coolness on a crossroad. This perpetual and unstoppable transmotion was what made Air exist.

With its ether rhythm, Air danced to its own beat, marched to its own drum. When filled up with humidity, Air dripped as if a celestial water bearer poured light nectar on rooftops. With the electricity cut offs and the telephone lines down in the ancient city of wells, it was drawing a thin linking thread trespassing freely at checkpoints and borders. It telegraphed powerfully endless streams of wireless stories of liberation, adventures of freedom, connecting and reviving what was left.

My grandma spoke here of سَفَن nafas, what is breathed inside out.
Nafas سَفَن , what creates life.

At the end of this day, she continued

Mars the Sun

and Mercury had formed a triangle.

‘A triangle with two equally distanced rays from Mercury’, she paused.

If they were to keep their equal distance, I thought dreamy, the twin rays when flipped upside down, would form a balance and maintain harmony between the stellar bodies. Otherwise, multiplying the triangle may as well transform clouds into two overlapping foaming waves.

‘Two twin rays’, grandma added interrupting my imaginary while manipulating carefully with her elegant fingers, the old golden ākhidhu al-Nujūm* like she used to call it. For everyone in the house, this complex instrument passed on to daughters through their mothers was mysteriously fascinating. It secretly kept unreadable the ancestral astral knowledge it contained, except for its holder.

'This happened on the fifteenth day after the beginning of the 6th month of the sun calendar year', she insisted.

I saw from the window two peacocks passing by.

'In the mid of the mid. In the mid of the mid', she uttered twice to make sure I would remember the date and the sign I was born under.

*Literally "start-taker" or astrolabe – direct translation from ancient Greek αστρολάβος.

*

Ingredients

Dough

Wheat flour

Fine and coarse Semolina

Butter

Water

Rose water or orange blossom water

Brown sugar

Spices: anise, nutmeg, canella, cloves, caraway, mahlab, mastikha, cardamon

Filling

Dates paste with a bit of canella

Crushed walnuts with a bit of rose water with a bit of canella

Crushed pistachio with a bit of rosewater and cardamon

Once upon a time, my grandma told me that all women from the neighbourhood including sisters, mothers, daughters, and cousins gathered to hand-make special cookies in very large quantities and distribute them to the community in times of life celebration. The ideal of collective spirit and cooperation was instilled in the spicily perfumed and attractive smell of those cookies that tasted generosity and kindness.

Those cookies were called ماعول maa'moul from the Arabic verb root عمل 'amala which translates to 'to make'. Maa'moul comes from a passive voice. It is literally 'the thing that is made'. Made by the unknown or maybe the omnipresent, the anonymous or the one everybody recognizes but no one can name. One might mistakenly think it is a lazy and vague description lacking originality. However, maamoul, explained my grandma, was about the gesture of making, rather than the maker. It was about the relations and movements choreographed with oneself and the others. It was about creating a social bond, negotiating, trying to be diplomatic, avoiding conflicts, giving attention to details and having a sense of beauty.

"This recipe, you will not find in a cookbook" she often reminded me.

To get the crumbly melting texture, you had to first melt the butter and add a bit of sugar. Then, combine the texture with the wheat flour and semolina and spray some rose water or orange blossom water into it. A pinch of those spices - anise, nutmeg, canella, cloves, caraway, mahlab, and mastikha - aromatized it. A little water always brought the correct consistency. The beautiful appearance of the dough came out only from the regular, yet firm finger movements' kneading.

'It is all about balance,' she used to repeat. The right equilibrium between the liquids and the powdery elements.

I never saw my grandma using any scales when cooking. Her measurements were the result of a fast mental mathematical equation of sums and divisions, contained somewhere between her hands and her eyes. She never wore glasses, and everyone agrees that she had a strong vision.

The making needed forming small balls of dough. She strived to model the balls into the same sizes before starting to stuff them with date paste, crushed walnuts or pistachios and rolling them using the palm of her hand.

'It is hidden in this equality', she used to whisper.

Maamouls' needed to have a harmonious shape, and so, each cookie made was decorated using a fork and pinching symmetrical patterns. It was a compromise between a keen rational mind and a wild one, a middle ground between geometric shapes and free lines. 'You have to find the harmony', I remember her saying with her charming voice.

At the end, came the baking for 25 minutes.

The oven was preheated at 180° welcoming the cookies baked at 210°.

180°-210° degrees, I noticed. The span of the Libra constellation celestial longitude.

Krystel Khoury

Krystal Khoury (she/her) is a dramaturge and performing arts researcher from Beirut. Her writings and practice are interested in embodied knowledge, collaborative choreographic processes, and anthropological studies. She is the Grants and Program associate of the arts organisation Mophradat and head professor of the choreography department ISAC at the Royal Academy of Fine Arts, Brussels.

Ιστορίες μιας άλλης εποχής

Είμαστε οι διανοητές, μεσολαβητές και στοχαστές του ζωδιακού κύκλου.
Είμαστε ισχυρογνώμονες και αναλυτικές.
Ασχολούμαστε πολύ με τη θεωρία αλλά και με τη φαντασία.
Είμαστε αιχμηρές και επικοινωνιακοί.
Μας ελκύουν πράγματα που δεν έχουν φυσική μορφή.

Σχηματίζουμε μια ωραία πνευματική τριάδα που τα πάει καλά μεταξύ της.

Ποια είμαστε;

Ιστορίες μιας άλλης εποχής

*

Μια φορά κι έναν καιρό, η γιαγιά μου μού είπε πως όταν λιώσει το χιόνι στα βουνά της Ανατολίας, τον ενδέκατο μήνα του σεληνιακού ημερολογίου, οι ποταμοί της Μεσοποταμίας Ντάτζλα και Φουράτ θα υπερχειλίσουν τις όχθες τους, καλύπτοντας όλη την αγροτική γη. Η λάσπη θα βύθιζε τότε την ουράνια γνώση και τον πολιτισμό των ανθρώπων, μιας και η λάσπη θα δημιουργούσε ένα αλχημικό μείγμα και των δύο.

«Η έντονη βροχή σηματοδοτούσε τη γόνιμη γη και το ξεκίνημα μιας νέας χρονιάς, ενώ οι πλημμύρες ήταν μια απειλητική και καταστροφική δύναμη», είπε.

Οι άνθρωποι γνώριζαν πως αυτή η γνώση ήταν άμορφη και ρευστή και πως περιείχε το μυστικό του αέναου κύκλου της ζωής. Επομένως, αναζητούσαν βοήθεια από το Λαμασσού, προστάτη των θυρών της πόλης, με το ανθρώπινο κεφάλι του, τα φτερά, με σώμα ταύρου ή άλλοτε λέοντα και πέντε πόδια.

«Πρέπει να ξέρεις πως ο Λαμασσού, είτε η γιαγιά μου κάνοντας μια παύση, είναι η θεότητα της ολοκλήρωσης, όλων των αστερισμών, ενσαρκώνοντας τα Τέσσερα». Το λιοντάρι για το θάρρος του, τον ταύρο για τη δύναμή του, τον αετό για τη μεγαλειότητά του και τον άνθρωπο για τη σοφία του – όπως αργότερα: φωτιά, γη, αέρας και νερό.

«Πράγματι, συνέχισε, μόνο ο Λαμασσού μπορεί να προστατέψει από τα πνεύματα φαντασμάτων που αναδύονται από τα ζεστά νερά». «Κις كِسْ» ακόμα τη θυμάμαι να ξεστομίζει αυτόν τον ήχο, σαν να έδιωχνε ένα αόρατο πράγμα, ενώ προετοίμαζε το νερό για το μπάνιο για τα αδέρφια μου και εμένα.

Για να ανταποκριθεί στις ανησυχίες των ανθρώπων, ο Λαμασσού απευθύνθηκε στον καλύτερο

αγγειοπλάστη της πόλης και του ζήτησε να φτιάξει από πηλό κάτι που θα μπορούσε να συγκεντρώσει τη σοφία αυτή. Έπρεπε να συντηρηθεί σε μια μορφή που θα μπορούσαν να κουβαλήσουν οι άνθρωποι σε περίπτωση καταστροφής. Ο αγγειοπλάστης αποδέχτηκε την πρόκληση και ξεκίνησε να δουλεύει μέρα νύχτα με στόχο το τελειότερο αγγείο.

Το σχήμα που άρχισε να φαίνεται από αυτή την εργασία ήταν μια στάμνα, ένα αγγείο με στόμα ψαριού. Ο αγγειοπλάστης διαβεβαίωσε πως αυτό ήταν ένα είδος καμουφλάζ για να το παρασύρει η ροή του νερού και να μην σπάσει από τις πέτρες του ποταμού σε μια πλημμύρα. Θα οδηγούσε από το σκοτάδι του χειμώνα στο ξεκίνημα της άνοιξης. Ο Λαμασσού τη γέμισε όλη με τη γνώση εκατομμυρίων χρόνων και την έστειλε στην κορυφή του ζιγκουράτ, στον Έα, που έγινε ο φύλακας του αγγείου αυτού.

«Ο ακκαδικός σοφός, και με ισχύ Έα (οίκος του νερού) ήταν ο Σουμέριος Ένκι, ένας έξυπνος και πονηρός μεσολαβητής που κατοικούσε στον Αμπζού, έναν ωκεανό κάτω από τη γη», είπε η γιαγιά μου. Και οι δύο ζωοδότες, έδωσαν ζωή στους ανθρώπους πλάθοντάς τους και στις άγονες εκτάσεις γεμίζοντάς τες νερό.

«Δεν είναι να απορείς γιατί ήταν και προστάτες των τεχνιτών και των καλλιτεχνών» σκέφτηκα.

Η γιαγιά μου διέκοψε τον ειρμό της σκέψης μου εξηγώντας πως ο μύθος αυτός ήταν ένας από τους παλαιότερους που χαρακτήθηκαν στο διάστημα – πραγματικά χορογραφημένος στον ουράνιο χάρτη.

«ΓΟΥ.ΛΑ. Ο Μέγας, πολύ πριν τον Υδροχόο», ψιθύρισε πριν προσθέσει μαλακά «Έχει να κάνει με το συμπυκνωμένο Αέρα, το πώς σχηματίζονται σύννεφα απ' όπου βγαίνει το νερό, η αιθέρια δύναμη που κάνει τα κύματα να κινούνται».

*

Μια φορά κι έναν καιρό, η γιαγιά μου μού είπε πως μερικές εβδομάδες μετά το τέλος της πολιορκίας της Βηρυτού, όσοι αντιστάθηκαν χωρίς να τραπούν σε φυγή όταν η πόλη έπεσε από τα εχθρικά στρατεύματα, βγήκαν στα μπαλκόνια τους κοιτώντας τον ουρανό, κατάπληκτοι:

Ο Άρης
και
ο Ήλιος
σταδιακά ευθυγραμμίζονταν.

Τα Μεσογειακά νερά κατέπεσαν για να απαλύνουν τις τελευταίες πύρινες φλόγες.

Την επόμενη νύχτα, η γη θα γινόταν ακόμα σκοτεινότερη, όταν μετά από αυτή την ευθυγράμμιση, εννιά μήνες μετά, γεννιόταν ο Ερμής.

«Από εκείνη την ημέρα κι έπειτα, είπε η γιαγιά μου, όλοι οι κάτοικοι θυμούνται να ξυπνούν με ένα δροσερό Αέρα που ερχόταν από τα κρεμώδη θαλάσσια κύματα, γαργαλώντας τις μύτες τους».

Λέγεται πως ο Αέρας διαπερνούσε τις προσόψεις, γλιστρούσε γρήγορα τις σκάλες, ταξίδευε διακριτικά στις κάμαρες των σπιτιών, αναποδογύριζε καρέκλες, σεντόνια, τα τραπέζια στις κουζίνες. Εισέρχονταν στα ράφια των μπακάλικων, χαιρετώντας τα λιγοστά καρυκεύματα που είχαν απομείνει. Ο αέρας είχε διεισδύσει σε κάθε γωνιά των δρόμων και περιστρεφόταν σε ερημωμένες αλάνες. Ο Αέρας οδηγούνταν μέσα στη βλάστηση που άνοιξε άναρχα εδώ κι εκεί. Έμπαινε μέσα στο βλαστό των φυτών κι από εκεί έφτανε στις γλάστρες με τα λουλούδια που κρέμονταν στα παράθυρα. Επανέφερε στη ζωή τη βαρύτητα ψιθυρίζοντας ξανά στον τόνο των σωμάτων, μακραίνοντας την κορμοστασιά όποιου βρισκόταν στο δρόμο του. Τα σωματίδια, σαν σμήνη πουλιών την περίοδο της μετανάστευσής τους, πετούσαν σε όλη την πόλη. Κάποια στιγμή, χωρίζονταν σε μικρότερα μέρη σε πεδιάδες, πριν γίνουν ένα ξανά. Ήταν αδιαχώριστα, αόρατα στο μάτι και άπιαστα στο χέρι. Η ταχύτητά τους άλλαζε συνεχώς φέρνοντας ζεστασιά όταν έκαναν αναστροφή, δροσιά όταν έπεφταν σε σταυροδρόμι. Αυτή η συνεχής και ασταμάτητη κίνηση ήταν αυτή που έκανε τον Αέρα να υπάρχει.

Με το ρυθμό του αιθέρα, ο Αέρας χόρευε με το δικό του, μοναδικό τρόπο. Όταν γέμιζε από υγρασία, ο Αέρας έσταζε, σαν κάποιον στον ουρανό να ρίχνει ελαφρύ νέκταρ στις σκεπές. Με τις διακοπές ρεύματος και τις τηλεφωνικές γραμμές εκτός λειτουργίας στην αρχαία πόλη των πηγαδιών, ζωγράφιζε μια λεπτή γραμμή που ένωνε και καταπατούσε ελεύθερα κάθε φυλάκιο και σύνορο. Τηλεγραφούσε με ένταση τις ατελείωτες ροές ασύρματων ιστοριών για απελευθέρωση, περιπετειών για ελευθερία, συνδέοντας και αναζωογονώντας ό,τι είχε απομείνει.

Η γιαγιά μου εδώ μιλούσε για το نَفَس νάφας, αυτό που αναπνέουμε μέσα έξω.
Νάφας نَفَس , αυτό που δημιουργεί ζωή.

Στο τέλος αυτής της μέρας, συνέχισε

Ο Άρης ο Ήλιος

κι ο Ερμής σχημάτισαν ένα τρίγωνο.

«Ένα τρίγωνο με δύο ίσες σε απόσταση ακτίνες από τον Άρη» κάνοντας παύση.

Εφόσον ήθελαν να κρατήσουν ίση απόσταση, σκέφτηκα ονειροπολώντας, οι δίδυμες ακτίνες αν γύριζαν από πάνω κάτω, θα έφερναν ισορροπία και θα διατηρούσαν την αρμονία ανάμεσα στα αστρικά σώματα. Διαφορετικά, πολλαπλασιάζοντας το τρίγωνο θα μπορούσαν ακόμα και να μεταμορφώσει τα σύννεφα σε δυο αφρώδη κύματα, που πέφτουν το ένα πάνω στο άλλο.

«Δυο δίδυμες ακτίνες», πρόσθεσε η γιαγιά μου διακόπτοντας τη φαντασία μου, ενώ έπαιζε προσεκτικά με τα κομψά δάχτυλά της, το παλιό χρυσό άχιντου αλ-Νουτζούμ* όπως συνήθιζε να το

αποκαλεί. Για όλους στο σπίτι, αυτό το περίεργο εργαλείο που κληρονομούσαν οι κόρες από τις μητέρες τους ήταν μαγευτικά συναρπαστικό. Στη μόνη κόρη που δεν κρατούσε κρυφή την ανάγνωση της αρχαίας γνώσης που περιείχε, ήταν σε αυτήν που το είχε στα χέρια της.

«Αυτό συνέβη στη δέκατη πέμπτη μέρα, μετά το ξεκίνημα του δου μήνα του έτους με βάση το ηλιακό ημερολόγιο», επέμεινε.

Είδα από το παράθυρο δυο παγώνια να περνάνε.

«Στο μέσο του μέσου. Στο μέσο του μέσου», είπε δυο φορές για να σιγουρευτεί πως θα θυμόμουν την ημερομηνία και το ζώδιο στο οποίο γεννήθηκα.

*Κυριολεκτικά «αστρο-λάβος» – άμεση μετάφραση από το αρχαιοελληνικό άστρολάβος.

*

Υλικά

Ζύμη

Αλεύρι σίτου

Ψιλό και χονδρό σιμιγδάλι

Βούτυρο

Νερό

Ροδόνηρο ή νερό από άνθος πορτοκαλιάς

Καστανή ζάχαρη

Μπαχαρικά: γλυκάνισο, μοσχοκάρυδο, κανέλα, γαρίφαλα, κύμινο, μαχλέπι, μαστίχα, κάρδαμο.

Γέμιση

Πάστα από χουρμάδες με λίγη κανέλα

Θρυμματισμένα καρύδια με λίγο ροδόνηρο με λίγη κανέλα

Θρυμματισμένα φυστίκια με λίγο ροδόνηρο και κάρδαμο

Μια φορά κι έναν καιρό, η γιαγιά μου μου είπε πως όλες οι γυναίκες της γειτονιάς, αδερφές, μητέρες, κόρες και ξαδέρφες μαζεύονταν για να πλάσουν με τα χέρια τους κάτι πολύ ιδιαίτερα κουλουράκια σε πολύ μεγάλες ποσότητες και να τα μοιράσουν στην κοινότητα όποτε γιόρταζαν. Το ιδανικό του συλλογικού πνεύματος και της συνεργασίας είχε διαποτίσει το θελκτικό άρωμα από τα μπαχαρικά

που είχαν αυτά τα κουλουράκια, δίνοντας γεύση από γενναιοδωρία και καλοσύνη.

Τα κουλουράκια αποκαλούνταν *مغرول* μαά μουλ από την αραβική ρίζα του ρήματος *عزل* άμαλα που μεταφράζεται «φτιάχνω». Η λέξη μαά μουλ είναι σε παθητική φωνή. Είναι κυριολεκτικά «το πράγμα που φτιάχνεται». Φτιάχνεται από το άγνωστο ή πιθανώς από αυτό που είναι πανταχού παρόν, το ανώνυμο ή αυτό που ο καθένας μπορεί να αναγνωρίζει αλλά κανείς δε μπορεί να ονοματίσει. Ίσως κάποιος σκεφτεί λανθασμένα, πως είναι μια πρόχειρη και αόριστη περιγραφή, χωρίς καμία πρωτοτυπία. Ωστόσο, για τα μαά μουλ, εξήγησε η γιαγιά μου, σημασία έχει η χειρονομία του να φτιάχνεις κάτι, παρά ποιος τα έφτιαξε. Έχουν να κάνουν με τις σχέσεις και τις κινήσεις που χορογραφούμε με τον εαυτό μας και τους άλλους. Έχουν να κάνουν με το να δημιουργείς έναν κοινωνικό δεσμό, να διαπραγματεύεσαι, να προσπαθείς να είσαι διπλωματικός, να αποφεύγεις τις συγκρούσεις, να δίνεις προσοχή στις λεπτομέρειες και να έχεις αντίληψη της ομορφιάς.

«Αυτή τη συνταγή, δε θα τη βρεις σε κανένα βιβλίο μαγειρικής» μου υπενθύμιζε συχνά.

Για να πετύχεις αυτή τη θρυμματισμένη υφή, πρέπει πρώτα να λιώσεις το βούτυρο και να προσθέσεις λίγη ζάχαρη. Έπειτα, ανακατεύεις το μείγμα με το αλεύρι σίτου και το σιμιγδάλι και τα ραντίζεις με λίγο ροδόκερο ή νερό από άνθος πορτοκαλιάς. Μια πρέζα από τα μπαχαρικά - γλυκάνισο, μοσχοκάρυδο, *canella*, γαρίφαλα, κύμινο, μαχλέπι και μαστίχα - για να το αρωματίσεις. Λίγο νερό πάντα βοηθάει για τη σωστή υφή. Η όμορφη όψη της ζύμης ήταν αποτέλεσμα από τη κίνηση των δαχτύλων καθώς την πλάθουν με αφοσίωση, σφιχτά.

«Το ζήτημα είναι η ισορροπία» συνήθιζε να επαναλαμβάνει. Η σωστή ισορροπία μεταξύ των υγρών και της σκόνης.

Δεν είδα ποτέ τη γιαγιά μου να χρησιμοποιεί ζυγαριές ενώ μαγείρευε. Οι μετρήσεις της που έκανε προέκυπταν από γρήγορες μαθηματικές εξισώσεις που έκανε στο νου της, προσθέτοντας και διαιρώντας, κάπου ανάμεσα στα χέρια της και τα μάτια της. Δε φόρεσε ποτέ γυαλιά και οι πάντες συμφωνούσαν πως η όρασή της ήταν άριστη.

Η παρασκευή τους απαιτούσε να σχηματίζεις τη ζύμη σε μικρά μπαλάκια. Προσπαθούσε επιμελώς να τα φτιάξει στο ίδιο μέγεθος, πριν αρχίσει να τα γεμίζει με την πάστα από χουρμάδες, θρυμματισμένα καρύδια ή φυστίκια και να τα στριφογυρίσει μέσα στην παλάμη της.

«Το μυστικό είναι αυτή η κίνηση» μου ψιθύριζε συχνά.

Τα μαά μουλ έπρεπε να έχουν ένα αρμονικό σχήμα, κι έτσι, κάθε κουλουράκι διακοσμούσαν με ένα πιρούνι και πιέζοντάς το πάνω για να δημιουργηθούν συμμετρικά σχέδια. Ήταν ένας συμβιβασμός μεταξύ ενός επιμελούς, λογικού νου και ενός ελεύθερου, μια μέση λύση μεταξύ των γεωμετρικών σχημάτων και των ίσων γραμμών. «Πρέπει να βρεις την αρμονία», τη θυμάμαι να λέει με την αξιαγάπητη φωνή της.

Στο τέλος, ψήσιμο για 25 λεπτά.

Ο προθερμασμένος φούρνος στους 180° καλωσόριζε τα κουλουράκια για να τα ψήσει στους 210°. 180°-210° βαθμούς, παρατήρησα. Το διάστημα του αστερισμού του Ζυγού και του ουράνιου γεωγραφικού μήκους του.

Krystel Houry

Η Krystal Khouy είναι δραματογράφος και ερευνήτρια παραστατικών τεχνών από τη Βηρυτό. Τα κείμενά της και η πρακτική της εστιάζουν στην ενόμιστη γνώση, τις συνεργατικές χορογραφικές διαδικασίες και τις ανθρωπολογικές σπουδές. Είναι υπεύθυνη του τμήματος Grants and Program του καλλιτεχνικού οργανισμού Morhradat και επικεφαλής καθηγήτρια του χορογραφικού τμήματος ISAC της Βασιλικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών στις Βρυξέλλες.